

Сокур Людмила Анатоліївна
кандидат історичних наук, завідувач кафедри
книгознавства та загальнонаукової підготовки
Канівського гуманітарного інституту
Уманського державного педагогічного
університету ім. Павла Тичини
e-mail: ludvik2007@yandex.ru

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ДІЛОВОДСТВА ПЕРІОДУ ЗГОРТАННЯ ПОЛІТИКИ "УКРАЇНІЗАЦІЇ" У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості формування та реалізації державної політики радянської України у сфері діловодства, визначені основні інструменти та напрями діяльності більшовицької влади в період згортання політики "українізації".

Ключові слова: сфера діловодства, реорганізація, партійний контроль, інструменти та методи державної політики.

Сокур Людмила Анатольевна, кандидат исторических наук, заведующая кафедры книговедения и общенаучной подготовки Каневского гуманитарного института Уманского государственного педагогического университета им. Павла Тичины

Основные направления государственного регулирования сферы делопроизводства в период свертывания политики "украинизации" в советской Украине

В статье рассмотрены особенности формирования и реализации государственной политики советской Украины в сфере делопроизводства, определены основные инструменты и направления деятельности большевистской власти в период свертывания политики "украинизации".

Ключевые слова: сфера делопроизводства, реорганизация, партийный контроль, инструменты и методы государственной политики.

Sokurov Lyudmila, Ph.D., Head of Department book science and general scientific training Kanev Humanitarian Institute Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

The main directions of the government control of the office-work sphere in the period of the elimination of the policy of "ukrainization" in the soviet Ukraine

In the article the features of the formation and implementation of public policy of the Soviet Ukraine in office and the tools of Bolshevik's policy during the clotting policy "Ukrainization".

Keywords: office-work sphere, reorganization, of party control, tools and methods of public policy.

З приходом до влади в Україні радянської влади було розпочато переведення діловодства у відповідність до норм, що існували в РСФРР. Ці процеси супроводжувалися кадровими змінами, націоналізацією документального та архівного фонду, формуванням нормативно-методичної бази сфери діловодства тощо. Якщо ж говорити про створення нормативної бази та організацію діловодства в цілому, то дана сфера до кінця врегульована не була. Політичні обставини та прагнення зміцнити позиції більшовицької влади спонукали вище партійне керівництво взяти курс на політику "коренізації", яка в Україні набрала форми "українізації". Все діловодство Радянської України велося українською мовою [5, арк. 121], чиновники мали користуватися українською мовою в усьому урядовому листуванні та публікаціях [2]. Проте смерть В. І. Леніна та прихід до влади Й. В. Сталіна вплинули не лише на політичне життя країни, а й на усі сфери суспільного життя, в тому числі на діловодство.

В умовах розбудови власної державної політики незалежної України у сфері діловодства важливу роль відіграє аналіз та переоцінка досвіду організації діловодних процесів попередніх історичних періодів, в тому числі й радянського, що є необхідною умовою подальшого розвитку.

Дослідження особливостей організації діловодства за радянської доби стало сферою наукових інтересів В. В. Бездрабко, О. М. Загорецької, С. Г. Кулешова, І. О. Петрової, Ю. І. Палехи, В. Т. Савицького, Н. В. Сальнікової та ін. Аналіз їх наукового доробку дав можливість виокремити не вирішені на сьогодні аспекти даного питання, зокрема основні напрями державного регулювання сфери діловодства в період згортання політики "українізації" в радянській Україні.

Метою статті є проведення аналізу основних напрямів та інструментів більшовицької політики у сфері діловодства в період згортання політики "українізації".

Кінець 1920-х – початок 1930-х років ознаменувався завершенням боротьби за владу серед вищого партійного керівництва та укріпленням одноосібної влади Й. Сталіна, що потягло за собою різку зміну державної політики. Було згорнуто "українізацію" та взято курс на централізацію, відновлено тотальний контроль центру за всіма сферами життя, в тому числі діловодною. Все діловодство в УСРР переводилось на російську мову, блокувалась управлінська ініціатива, всі циркуляри та дирек-

тиви, що надходили згори, сліпо копіювались та наслідувались на місцях. Державні акценти в цей час були зміщені з науково-освітньої сфери до економічної, що відразу ж позначилось на стані діловодства.

Використання структурного інструментарію, інформаційного та адміністративного тиску, інструментів тотального контролю й силових методів у здійсненні державної політики в галузі діловодства відтепер стає домінуючим. У 1930-х рр. було розпочато реорганізацію органів влади на місцях – райвиконкомів, що призвело до структурних змін у сфері організації процесів діловодства.

Варто відзначити, що при удосконаленні роботи державного апарату, акцент завжди робився, передусім, на інформаційному та документальному забезпеченні управління, тобто на діловодстві. Проте раціоналізаторські роботи у сфері управління на початку 1930-х рр. були згорнуті, а питаннями постановки діловодства у відомствах починає займатись виключно архівна служба [3, 15]. Тому питання діловодства цього періоду переважно розглядались на державному рівні через призму архівної справи.

Для врегулювання діловодних процесів та впорядкування документів у ліквідованих райвиконкомах було розпочато постановку архівної справи [6, 31 арк.], стан якої, за свідченням архівних матеріалів, значно погіршився. Зокрема, в одному з листів до Центрального архівного управління зазначалось, що "архівні матеріали Виконкому переходять невпорядковані, окремі матеріали... знищені на 50% крисами", в інших райвиконкомах "матеріали переходять в сараї, невпорядковані, опису немає", і є навіть такі архіви, в яких документи "з початку існування райвиконкому і до 1930 р. включно загинули" [6, арк. 28-31]. Все це свідчило про неприпустимий стан організації діловодства в державних установах та необхідність негайного реагування шляхом залучення фахівців для налагодження процесів діловодства та збереження архівного фонду, активного включення в роботу наукових установ, зокрема Інституту раціоналізації управління. Натомість сталінське керівництво в 1934 р. закриває вище згаданий Інститут, а сферу діловодства передає під опіку НКВС СРСР. З березня 1939 р. відання архівними установами України передавалося НКВС УРСР. Центральне архівне управління УРСР було перетворене на Архівний відділ НКВС УРСР (з червня 1941 р. – Архівне управління), в компетенції якого залишалися питання діловодства. Наступним кроком сталінського керівництва стала реорганізація архівної сфери, як такої, що "не відповідає тим вимогам і завданням, які стоять перед радянськими архівними органами" [7, арк. 1].

Варто зауважити, що всі наукові напрацювання, зроблені у 1920-1930-х роках у сфері діловодства, на практиці не використовувались, що можна розцінювати, як свідому бездіяльність партійних та державних органів влади для встановлення тотального контролю як над діловодними процесами в державі, так і над усім суспільством в цілому.

Переведення сфери діловодства під управління НКВС сприяло поглибленню централізації в цій сфері. Основними документами стали протокол, директивний лист та циркуляр, які були обов'язковими для виконання будь-якими відомствами. У 1930-х рр. протоколи засідань бюро чи секретаріату партійного комітету отримали гриф "Цілком таємно" і, як зазначає Є. В. Балюліна, мали зберігатись членами парткомітету, яким вони були адресовані в незгораючих шафах або опечатаних ящиках [1, 73-74].

Отже, фактичне зрощення партійного й державного апаратів породило нові явища в діловодстві: сувору заборону копіювання, виписок та будь-яких посилань на протоколи парткомітету. Відтепер основні питання в державі вирішувалися компартією, її рішення та постанови здійснювали вагомий вплив на розвиток державної політики у сфері діловодства, і, як не прикро, не завжди позитивний. Суворий контроль з боку партійних структур та їх органів призвів до повного дублювання та переписування постанов партійних інстанцій, що спровокувало обвал однорідних документів, які повністю дублювали всесоюзні аналоги.

Під час проведеної реорганізації все діловодство та архівні установи на теренах радянської України, їх структура були повністю уніфіковані за радянським зразком і остаточно позбавлялись національної специфіки.

Тотальний контроль та репресивна політика сталінського керівництва ініціювали появу скарг, доносів, анонімних листів. 13 квітня 1933 р. було прийнято Постанову президії ЦВК "Про розгляд скарг трудящих та прийняття до них необхідних заходів" [4, 96], а 1935 р. постановою ЦВК СРСР "Про положення справ з розбирання скарг трудящих" від 14 грудня 1935 р. [4, 101] були внесені окремі уточнення.

У результаті прийняття нової Конституції СРСР 1936 р, відповідно до якої місцеві ради та їх виконавчі органи отримали право прийняття рішень та видання розпоряджень у межах своїх повноважень, процеси діловодства в республіці активізувалися. Однак в умовах тотального контролю це потягло за собою збільшення кількості розпорядчої документації, послаблення виконавчої дисципліни та розширення управлінського апарату. Більшість директив та постанов, що надходили, не містили чітких вказівок, а лише дублювали розпорядження вищих інстанцій. Щоб подолати кризові явища у діловодстві, було розпочато реорганізацію відділів обкомів, райкомів та ЦК ВКП(б), проте істотних змін це не принесло [1, 75].

Отже, директивне управління та тотальний контроль, що мали місце в 1930-х роках, гальмували розробку дієвої державної політики у сфері діловодства. Протягом 1920-1930-х рр. так і не було створено базового нормативного документа, який регулював би діловодство в УРСР. Його організація здійснювалася на основі окремих інструкцій, обіжників, розпоряджень, методичних вказівок, поодиноких посібників, інформативна частина яких нерідко не була узгоджена між собою. Невирішеність проблем діловодства дедалі частіше провокувала появу думок щодо відновлення діючої раніше системи діловодства та її удосконалення.

Література

1. Балюлина Е. В. Из истории документирования деятельности местного партийно-советского аппарата в 1930 г. / Е. В. Балюлина // Делопроизводство. – 2005. – №1. – С. 72-75.
2. Васютина К. Українізація в УРСР [Електронний ресурс] / Катерина Васютина. – Режим доступу: <http://www.qdm.ru/meropr/27.04.2010/5103/495>.
3. Кузнецова Т. В. Архив начинается с делопроизводства / Т. В. Кузнецова // Делопроизводство. – 2009. – №2. – С. 13–17.
4. Сборник законодательных актов по делопроизводству (1917–1970): учеб. пособ. / под ред. Я. З. Лившица. – М.: МГИАИ, 1973. – 157 с.
5. Ф. 14. Архівне управління при Раді Міністрів УРСР за 1920-1941 рр. – Оп. 1. – Спр.362. Документи про перевірку знань з української мови працівників Укрцентрархіву та підлеглих йому установ; 29 січня 1926 р. – 15 червня 1927 р.; 123 арк.
6. Ф. 14. Архівне управління при Раді Міністрів УРСР за 1920-1941 рр. – Оп. 1 – Спр.1173. Листування з місцевими архівними управліннями про постановку архівної справи в райвиконкомах і упорядкування документів у ліквідованих райвиконкомах. 18 грудня 1930-10 серпня 1931 р., 31 арк.
7. Ф. 14. Архівне управління при Раді Міністрів УРСР за 1920-1941 рр. – Оп. 1 – Спр.1832. Переписка с НКВД УССР по вопросу реорганизации структуры архивных органов УССР в связи с переходом их в систему НКВД и по финансовым вопросам. 7 січня – 30 грудня 1939 р., 76 арк.

References

1. Baliulina E. V. Iz istorii dokumentirovaniia deiatel'nosti mestnogo partiino-sovetskogo aparata v 1930 g. / E. V. Baliulina // Deloproizvodstvo. – 2005. – №1. – S. 72-75.
2. Vasiutyna K. Ukrainizatsiia v URSR [Elektronnyi resurs] / Kateryna Vasiutyna. – Rezhym dostupu: <http://www.qdm.ru/meropr/27.04.2010/5103/495>.
3. Kuznetsova T. V. Arkhiv nachinaetsia s deloproizvodstva / T. V. Kuznetsova // Deloproizvodstvo. – 2009. – №2. – S. 13–17.
4. Sbornik zakonodatel'nykh aktov po deloproizvodstvu (1917–1970): ucheb. posob. / pod red. Ia. Z. Livshitsa. – M.: MGIAI, 1973. – 157 s.
5. F. 14. Arkhivne upravlinnia pry Radi Ministriv URSR za 1920-1941 rr. – Op. 1. – Spr.362. Dokumenty pro perevirku znan z ukrainskoi movy pratsivnykiv Ukrtsentrarkhivu ta pidlehykh yomu ustanov; 29 sichnia 1926 r. – 15 chervenia 1927 r.; 123 ark.
6. F. 14. Arkhivne upravlinnia pry Radi Ministriv URSR za 1920-1941 rr. – Op. 1 – Spr.1173. Lystuvannia z mistsevymy arkhivnymy upravlinniamy pro postanovku arkhivnoi spravy v raivykonkomakh i uporiadkuvannia dokumentiv u likvidovanykh raivykonkomakh. 18 hrudnia 1930-10 serpnia 1931 r., 31 ark.
7. F. 14. Arkhivne upravlinnia pry Radi Ministriv URSR za 1920-1941 rr. – Op. 1 – Spr.1832. Perepiska s NKVD USSR po voprosu reorganizatsii struktury arkhivnykh organov URSR v sviazi s perekhodom ikh v sistemu NKVD i po finansovym voprosam. 7 sichnia – 30 hrudnia 1939 r., 76 ark.

УДК 355.443"1906/1914"

Фурман Ігор Іванович

кандидат історичних наук, доцент,
капітан 1 рангу, докторант кафедри
оперативного мистецтва Національного
університету оборони України
ім. Івана Черняхівського

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА МІННУ ВІЙНУ
НА ЧОРНОМОРЬСЬКОМУ ТЕАТРІ ВОЄННИХ ДІЙ У 1907–1914 рр.
(за досвідом царської Росії)**

Висвітлено розвиток планів використання Чорноморського флоту Росії після закінчення російсько-японської війни 1904–1905 рр. і до початку Першої світової війни у контексті ведення ним мінної війни на Чорному морі. Розкриті теоретичні напрацювання російського Морського відомства щодо завдань Чорноморського флоту та способів їх виконання за допомогою мінної зброї, що стали цінним внеском у розвиток російського військово-морського мистецтва і отримали практичну реалізацію під час Першої світової війни. Показано залежність активних (наступальних) та оборонних завдань Чорноморського флоту від воєнно-політичної обстановки, що відобразилося у різних варіантах планів мінної війни на Чорному морі у період 1907–1914 років.

Ключові слова: Перша світова війна, мінна війна на морі, Чорноморський театр воєнних дій, Чорноморський флот Росії, блокада Босфору, мінно-артилерійська позиція.

Фурман Ігорь Іванович, кандидат исторических наук, доцент, капитан 1 ранга, докторант кафедры оперативного искусства Национального университета обороны Украины им. Ивана Черняховского
Еволюція взглядов на минную войну на Черноморском театре военных действий в 1907–1914 гг. (по опыту царской России)